

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ХІМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра неорганічної хімії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник декана
з навчальної роботи

_____ Наталія УСЕНКО

«___» _____ 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ХІМІЯ АТМОСФЕРИ

для студентів

галузь знань	10 Природничі науки
спеціальність	102 Хімія
освітній рівень	бакалавр
освітня програма	Хімія
вид дисципліни	вибіркова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2022/2023
Семестр	8
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	іспит

Викладач: доцент, Яновська Е.С.

Пролонговано: на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» _____ 20__ р.

на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» _____ 20__ р.

КИЇВ - 2024

Розробник:

Яновська Еліна Станіславівна, к.х.н., доцент, кафедра неорганічної хімії _____

ЗАТВЕРДЖЕНО

Завідувач кафедри неорганічної хімії

_____ Ростислав ЛАМПЕКА

Протокол № __ від «__» _____ 2024 р.

Схвалено науково-методичною комісією хімічного факультету

Протокол від «29» червня 2024 року № 7

Голова науково-методичної комісії _____ Олександр РОЇК

«_____» _____ 2024 року

1. Мета дисципліни – опанування студентами знань з хімії атмосфери нашої планети та оволодіння сучасними методами очищення атмосферного повітря від паро- та газофазних антропогенних забруднювачів.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

Студенти повинні знати загальну екологію, сучасні методи кількісного аналізу, спектроскопію хімічних токсикантів, вміти розпізнавати прояви антропогенного впливу на природні атмосферні хімічні процеси, володіти методами контролю та моніторингу довкілля.

3. Анотація навчальної дисципліни: навчальна дисципліна включає вивчення природних джерел атмосферних газів, хімічних реакцій і природних фізико-хімічних процесів, що відбуваються в атмосфері нашої планети, а також джерел, наслідків та методів усунення антропогенного забруднення атмосфери.

4. Завдання (навчальні цілі): Надати студентам знання про походження, вертикальну структуру, хімічний склад земної атмосфери, фізико-хімічні параметри її складових та газофазні реакції атмосферних газів. Ознайомити їх з основними антропогенними забруднювачами атмосфери, їх включенням у хімічні реакції та фізико-хімічні процеси в атмосфері, глобальними екологічними проблемами, викликаними ними (кліматичні зміни, зменшення озонового прошарку, різні види смогів). Студенти повинні оволодіти сучасними методами очищення атмосферного повітря від паро- та газоподібних антропогенних забруднювачів.

Навчальна дисципліна спрямована на досягнення наступних загальних та спеціальних (фахових) компетентностей: ЗК2, ЗК5, ЗК8, ЗК9, ЗК10 та СК1, СК5, СК6, СК7, СК8, СК9, СК11.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1 – знати; 2 – вміти)	Форми викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
1.1 Знати хімічний склад сучасної земної атмосфери, фізико-хімічні параметри її складових та газофазні реакції атмосферних газів.	Лекції (із застосуванням комп'ютерних презентацій), самостійна робота	Модульна контрольна робота, реферат/ комп'ютерна презентація	20
1.2 Знати головні антропогенні забруднювачі атмосфери, їх можливу участь у глобальних хімічних та фізико-хімічних процесах у атмосфері та глобальні екологічні проблеми, які вони викликають.	Лекції (із застосуванням комп'ютерних презентацій) самостійна робота	Модульна контрольна робота, реферат/ комп'ютерна презентація	20
1.3 Знати теоретичні основи сучасних фізичних, хімічних та біологічних методів очищення атмосферного повітря від паро- та газоподібних антропогенних забруднювачів.	Лекції (із застосуванням комп'ютерних презентацій)	Модульна контрольна робота	30

2.1 Вміти відібрати пробу, зробити необхідну для аналізу пробопідготовку та здійснити аналіз атмосферних газів природного та антропогенного походження з використанням сучасних фізичних, хімічних чи біологічних методів.	Лекції, самостійна та лабораторна робота	Перевірка завдання самостійної роботи та захист лабораторної роботи	10
2.2 Вміти оцінити на основі даних моніторингу рівень антропогенного забруднення атмосферного повітря та обрати оптимальний спосіб очищення з використанням сучасних фізичних, хімічних чи біологічних методів.	Лекції, самостійна та лабораторні роботи	Захист лабораторних робіт	20

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни Програмні результати навчання	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2
	P.01. Розуміти ключові хімічні поняття, основні факти, концепції, принципи і теорії, що стосуються природничих наук та наук про життя і землю, а також хімічних технологій на рівні, достатньому для їх застосування у професійній діяльності та для забезпечення можливості в подальшому глибоко розуміти спеціалізовані області хімії.	+	+	+	
P.03. Описувати хімічні дані у символічному вигляді	+				
P.04. Розуміти основні закономірності та типи хімічних реакцій та їх характеристики	+	+	+		+
P.05. Розуміти зв'язок між будовою та властивостями речовини	+	+			
P.09. Планувати та виконувати хімічний експеримент, застосовувати придатні методики та техніки приготування розчинів та реагентів				+	+
P.13. Аналізувати та оцінювати дані, синтезувати нові ідеї, що стосуються хімії та її прикладних застосувань		+		+	+
P.14. Здійснювати експериментальну роботу з метою перевірки гіпотез та дослідження хімічних явищ і закономірностей				+	+
P.15. Спроможність використовувати набуті знання та вміння для розрахунків, відображення та		+	+	+	+

модельовання хімічних систем та процесів, обробки експериментальних даних.					
P.16. Виконувати комп'ютерні обчислення, що мають відношення до хімічних проблем, використовуючи стандартне та спеціальне програмне забезпечення, навички аналізу та відображення результатів.		+		+	+
P.19. Використовувати свої знання, розуміння, компетенції та базові інженерно-технологічні навички на практиці для вирішення задач та проблем відомої природи.		+			
P.24. Використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології при спілкуванні, а також для збору, аналізу, обробки та інтерпретації даних.	+	+	+	+	+
P.25. Оцінювати та мінімізувати ризики для навколишнього середовища при здійсненні професійної діяльності.	+	+	+	+	+

7. Схема формування оцінки.

7.1. Форми оцінювання студентів:

Семестрове оцінювання: Максимальна/мінімальна кількість балів, які можуть бути отримані студентом: **60 балів / 36 балів**, а саме:

1. Модульна контрольна робота №1: РН1.1 – **10/6 балів**.
2. Модульна контрольна робота №2: РН1.2 – **10/6 балів**.
3. Модульна контрольна робота № 3: РН1.3 – **10/6 балів**.
4. Реферат / комп'ютерна презентація №1: РН 1.1 – **6/3 бали**.
5. Реферат / комп'ютерна презентація №2: РН 1.2 – **6/3 бали**.
6. Реферат / комп'ютерна презентація №3: РН 1.3 – **6/3 бали**.
7. Лабораторні роботи №1-3: РН 2.1 РН 2.2 – **12/9 балів**.

Підсумкове оцінювання (у формі екзамену):

Максимальна/мінімальна кількість балів, які можуть бути отримані студентом: **40 балів /24 бали**.

Результати навчання, які будуть оцінюватись: РН 1.1, РН 1.2, РН 1.3, РН 2.1, РН 2.2.

Форма проведення: письмова робота.

Види завдань: два теоретичних питання – 22 бали і 2 практичні завдання на 18 балів.

Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за екзамен не може бути меншою 24 балів.

Студент допускається до іспиту, якщо протягом семестру він:

набрав не менше, ніж **36 балів** та виконав і вчасно захистив усі лабораторні роботи.

Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів, ніж критично-розрахунковий мінімум – 36 балів, для допуску до екзамену обов'язковою умовою є повторне написання усіх модульних контрольних робіт.

7.2. Організація оцінювання

Терміни проведення оцінювання:

Контрольна робота №1: не раніше **5 тижня** семестру;

Контрольна робота №2: не раніше **10 тижня** семестру;

Контрольна робота №3: не раніше **10 тижня** семестру;

Лабораторна робота № 1: виконується впродовж **7-8 тижня** семестру;

Лабораторна робота № 2: виконується впродовж **10-11 тижня** семестру;

Лабораторна робота № 3: виконується впродовж **15-16 тижня** семестру;
 Усні доповіді з презентаціями та написання рефератів виконується протягом семестру, але не пізніше, ніж за **2 тижні** перед його закінчення;
 Персональні завдання для написання рефератів та усних доповідей з презентаціями студенти отримують не пізніше, як за **8 тижнів** до закінчення семестру;
 Оцінювання самостійної роботи: впродовж семестру.

7.3. Шкала відповідності оцінок

Оцінка (за національною шкалою) / National grade	Рівень досягнень / Marks
Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і лабораторних занять

№ п/п	Назва теми, короткий зміст лекції	Кількість годин		
		лекції	Лабораторні роботи	Самостійна робота
ЗМ 1. Природні хімічні процеси у атмосфері Землі				
1.	Хімічний склад сучасної атмосфери Землі , еволюційні зміни у хімічному складі атмосфери протягом розвитку планети. Огляд природних (хімічних, геологічних, біологічних) джерел надходження та виведення атмосферних газів з атмосфери планети. Стабільні концентрації азоту та кисню у атмосфері як результат збалансованості природних джерел та стоків цих атмосферних газів.	2		3
2.	Окиснювальний характер сучасної атмосфери Землі : основні окисники атмосфери (O*, OH•, O ₂ H•), приклади газофазних хімічних реакцій за їх участі. Хімічні перетворення нітрогену у атмосфері планети. Ланцюг окиснення метану та інших вуглеводнів.	4		3
3.	Озон у атмосфері Землі : фотохімічні реакції утворення та розкладу, закономірності зміни концентрації з висотою, широтні та сезонні коливання концентрації озону, їх пояснення. Особливості поглинання молекул озону у різних діапазонах ел/маг випромінювання, біологічне значення озону. Участь атмосферних газів у великому та малому біогеохімічних циклах планети. Природний «парниковий» ефект.	2		3
4.	Модульна контрольна робота № 1. Заслуховування рефератів та презентацій, підготованих у ході самостійної роботи.	2		3
ЗМ 2. Антропогенний вплив на хімічні процеси в атмосфері				
5.	Загальний огляд і класифікація антропогенних забруднювачів атмосферного повітря. Антропогенний	2		3

	“парниковий” ефект , огляд «парникових» газів, їх антропогенних джерел та екологічних наслідків цього явища.			
6.	Каталітичні реакції руйнування стратосферного озону: механізми реакцій, огляд та порівняння ефективності каталізаторів антропогенного походження, їх антропогенних джерел та екологічних наслідків.	2		3
7.	Зниження рН природних опадів: антропогенні причини, кількісні показники, фізико-хімічні та хімічні механізми формування, екологічні наслідки.	2		3
8.	Посилення запиленості сучасної атмосфери у результаті антропогенного впливу. Смоги, їх види, особливості хімічного складу , антропогенні джерела та екологічні наслідки.	2		3
9.	Лабораторна робота №1.		4	3
10.	Модульна контрольна робота № 2. Заслуховування рефератів та презентацій, підготованих у ході самостійної роботи.	2		3
ЗМ 3. Сучасні методи очищення атмосферного повітря від викидів найпоширеніших газоподібних антропогенних забруднювачів				
11.	Загальний огляд і класифікація сучасних методів очищення атмосферного повітря від паро- та газоподібних антропогенних забруднювачів: абсорбції, адсорбції (фізичної та хемосорбції), доокиснення, термічного спалювання, термокаталізу, конденсації та хімічної нейтралізації.	2		3
12.	Методи утилізації та переробки у корисну продукцію CO ₂ , методи очищення від CO.	2		3
13.	Лабораторна робота №2		4	3
14.	Методи очищення від викидів оксидів нітрогену та аміаку.	2		3
15.	Методи очищення від викидів сульфур диоксиду та сірководню.	2		3
16.	Лабораторна робота №3		6	3

Загальний обсяг 90 год., в тому числі:

Лекції – 28 год.

Лабораторні – 14 год.

Самостійна робота - 48 год.

9. Рекомендовані джерела

Основні:

1. Яновська Е.С. Хімія атмосфери. – К., ВПЦ “Київський університет”, 2004, 112 с.
2. Филипчук В.Л., Клименко М.О., Ткачук К.К., Проценко С.Б., Радовенчик В.М., Залеський І.І. Промислова екологія. – Рівне: НУВГП, 2013, 495 с.
3. Копілевич В.А., Войтенко Л.В., Мельничук С.Д., Мельничук М.Д. Хімія навколишнього середовища. – К.: Фенікс, 2004, 407 с

Додаткові:

4. Апостолук С.О., Джигирей В.С., Соколовський І.А. Промислова екологія. – К.: Знання, 2012, 430 с.

5. Ратушняк Г.С., Лялюк О.Г. Технічні засоби очищення газових викидів. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008, 207 с.